

Odkud jsou naše peníze aneb etické financování

Radek Halamka – 26 let

Vystudoval ekonomii na univerzitě Karlově, absolvoval stáž v organizaci sdružující udržitelné banky, pracuje v Londýně v kapitálovém poradenství.

Během posledních několika let po celém světě vzrostlo povědomí o významu společenské odpovědnosti firem a o tom jak ji my, občané—spotřebitelé, můžeme ovlivňovat.

Vedle bio potravin a dalších ekologicky šetrných výrobků roste i počet sociálních podnikatelů, jejichž cílem je řešení různých společenských výzev (nezaměstnanost, úpadek venkova). Toto povědomí směle překračuje staré hranice a klade vyšší etické nároky na firmy, s jejichž produkty se denně setkáváme.

Prosazovat společenskou odpovědnost a etiku se může zdát obtížné. Nicméně zákazníci – spotřebitelé jsou zároveň občané, kteří mohou svými rozhodnutími nenápadně, avšak podstatně změnit poptávku po určitých produktech a službách, a tím mít vliv. Pokud chceme, aby bylo podnikání etičtější, začneme používat starý osvědčený nástroj – otázky. Tento článek se nesnaží nabízet všechny odpovědi. Jeho hlavním cílem je nabídnout způsob, jak se na svět financí dívat z pohledu etiky a jak se podle toho případně rozhodovat v nákupu či přijímání peněz.

Jakou barvu mají peníze?

Již Titus Flavius Vespasianus tvrdil, že peníze nesmrdí (po zavedení nepopulární daně z používání veřejných chodků). Zda je tomu skutečně tak, záleží na úhlu pohledu. Peníze jsou primárně nástrojem ke směně zboží a služeb a jako takové by mohly být považovány za neutrální, tedy bezbarvé. Na druhou stranu slovní spojení „špinavé peníze“ slyšíme na každém kroku a znamená to, že každá koruna, každý dolar či euro má svůj příběh. Teprve když tohle prozkoumáme, máme šanci rozlišit mezi dobrými a špatnými penězi. Za problematické lze považovat například peníze plynoucí z průmyslu nenávrtně poškozujícího životní prostředí či z byznysu, který nedodrží základní lidská práva (pracovní, dětská atp.)

Stejně jako v případě firem, i finanční situaci oddílů či střediska určují příjmy a výdaje. My, občané—spotřebitelé, příběh peněz ovlivňujeme přijetím (odkud peníze získáme) a výdejem (koho svým nákupem podpoříme). Většina z nás by zřejmě nepřijala peníze pocházející z nelegální činnosti, možná proto, že je pro nás důležitá hodnota pravdivosti. Další nakládání s financemi je také vždy výrazem našich potřeb, preferencí a životních hodnot, kterými může být šetrnost a hospodárnost (anebo praktičnost a výsledek). Anebo právě etika – dnes někteří lidé například odmítají produkty z palmového oleje, jelikož

Příklady otázek, které si ohledně etických financí můžeme klást:

- Proč se chci zabývat otázkou etického financování a nakupování?
- Co pro mě znamenají hodnoty jako je šetrnost nebo udržitelnost?
- Co je pro mě míra etiky, kterou se chci řídit? Kde začíná a končí?
- Ve kterých případech chci nakupovat lokální (či bio) produkty a kdy ne?
- Od kterých donorů bych peníze přijal, od kterých ne a proč?
- Podle kterých hodnot se rozhoduji, když hledám sponzora či nakupuji?

nechtějí podporovat mýcení deštného pralesa, které mimo jiné způsobilo rozsáhlé požáry v Indonésii.

Příjmy a úspory: Informace a transparentnost

Problém s penězi je ten, že na rozdíl od potravin si na nich nemůžeme přečíst jejich složení ani původ. Podobně prozatím neexistují standardizovaná označení, tak jako např. Fairtrade, která by nám napověděla, zda dodavatelský řetězec splňuje férové podmínky. To nám znesnadňuje dělat zcela informovaná rozhodnutí. Abychom se mohli s jistotou rozhodnout dle svých hodnot, potřebujeme mít dostatek ověřitelných informací. K tomu potřebujeme dobře znát druhou stranu obchodu nebo peněžní transakce – např. dostaneme dar na činnost spolku od společnosti rodinného známého. U těchto příkladů většinou máme dostatečné informace o původu i charakteru dárce. Jakmile však do hry zapojíme finanční systém a větší firmy, tato jistota se bohužel snižuje.

Částmi finančního systému, které využíváme nejčastěji, ale zároveň nám poskytují nejméně informací, co se s penězi děje, jsou pravděpodobně banky. Je-li naším hlavním kritériem finanční zhodnocení uložené částky, pak nás další nakládání s uloženými prostředky zřejmě nebude zajímat tolik, co výhodný úrok. Odvážíme-li se však přistoupit na myšlenku, že peníze nejsou bezbarvé,

může nás začít zajímat, komu a k čemu přesně jsou naše peníze půjčovány, když je zrovna nepotřebujeme.

Odvolávající se na bankovní tajemství, banky často odmítají sdělovat, jak s penězi uloženými na klientských účtech pracují, komu je půjčují nebo do čeho investují. Banky byly opakovaně zapojeny do nekalých praktik praní špinavých peněz nebo obchodování se zeměmi, na které byly uvaleny mezinárodní sankce. Ne vždy musí jít o nelegální činnost. Někoho by mohl znepokojit i fakt, že se jeho úspory podílí na financování společnosti investující do uhelné energie. Na druhou stranu v zahraničí existují i banky, které vyznávají vysokou míru transparentnosti, kladou důraz na etičnost svých operací a následují jasně definovaná kritéria, podle kterých dělají svá rozhodnutí.

Transparentnost je nutná k tomu, abychom mohli dělat rozhodnutí, jaká chceme. Pokud jde o finance, je nutné si uvědomit rozdíl mezi cenou a hodnotou. Není náhoda, že etické banky si říkají „values based“, tedy „hodnotově založené“. Rozhodování na základě ceny může být jednodušší, avšak ne vždy prospěšné. Co znamená hodnotově založení? Mohli bychom si je přiblížit skrze koncept Profit-People-Planet, který zahrnuje nejen ekonomickou, ale i společenskou a environmentální rovinu. Podnikatelé, kteří chtějí naplňovat myšlenky etického podnikání, kladou důraz rovným dílem na 1. zisk, 2. vztah k lidem (zaměstnancům, obyvatelům) a 3. životní prostředí. Příklady najdeme na moravském venkově (výroba moštů z původních odrůd v bělokarpatském Hostětíně) i v metropolích (restaurace a chráněné dílny).

Etický rámec a udržitelnost

Pokud máme dostatečné informace, je vhodné definovat si etický rámec, na jehož základě můžeme dělat rozhodnutí. Skvělým vodítkem nám mohou být skautské hodnoty. Dle kterých hodnot se budeme rozhodovat v otázce přijímání i vydávání peněz? Dalším podnětným konceptem morální filozofie je kategorický imperativ Immanuela Kanta, který je určen dvěma formulacemi:

„Jednej jen podle té maximy, od níž můžeš zároveň chtít, aby se stala obecným zákonem.“

„Jednej tak, abys používal lidství jak v své osobě, tak i v osobě každého druhého vždy zároveň jako účel a nikdy pouze jako prostředek.“

Ať už se inspirujeme skautskými či Kantovými formulacemi, můžeme takto parafrázovat definici udržitelného rozvoje: „Jednej tak, aby tvé činy nezpůsobovaly přímou či

nepřímou újmu lidství napříč časem a společností.“ Udržitelnost je koncept, jehož cílem je přimět občany, aby zahrnuli do svého rozhodování případné následky svých činů a jejich dopady na budoucí generace. Jak by mohla vypadat praxe v oddíle? Uvedu dva modelové příklady, jak lze uvést etický rámec do praxe, a těmi jsou spotřeba masa (která má hned několik rovin) a pořizování oblečení.

U masa lehce zjistíme, že je zde očekávaný vztah mezi hodnotou a cenou, kde hodnotnější maso – např. organické z lokálního malochovu – má i vyšší cenu. Mohlo by se zdát, že etické dilema je pouze otázkou, zda cenový rozdíl odpovídá rozdílu v hodnotě – tedy jestli jsme ochotni připlatit si za etičtější volbu (shodneme-li se, že velkochovy podporovat spíše nechceme). Aplikujeme-li nicméně etický rámec s ohledem na udržitelnost, vyvine se další dilema, které nemusí být na první pohled zcela zřejmé. V celosvětovém měřítku se ukazuje, že maso je nejen ekonomicky a energeticky náročnější na produkci, ale je též mnohem větší zátěží pro životní prostředí než potravinu rostlinného původu. Z pohledu etiky i udržitelnosti by tedy mohlo být jedním z řešení upravit jídelníček na táboře tak, že omezíme spotřebu masa, nahradíme ji rostlinnou stravou a za ušetřené peníze si, pokud chceme, můžeme dovolit etické maso.

Podobně lze přistoupit i k oblečení – nákupu triček pro oddíl. Biobavlna není tak zatěžující pro životní prostředí, producenti se snaží předcházet problémům jako je kontaminace půdy, spodních vod nebo zaslolení (přesto mnohdy nevíme o dodržování pracovních podmínek), ale bývá dražší než běžná bavlna. Je tedy otázkou, zda se chceme rozhodovat dle hodnoty šetrnosti a koupit si levnější tričko vyrobené v Asii, anebo přihlídneme k hodnotě udržitelnosti a zkusíme najít výrobek z biobavlny, ideálně vyrobený v ČR. Pokud to podmínky dovolují, je další možností, jak vyřešit toto dilema, recyklace nebo upcyklace na místo nákupu nových výrobků.

Samozřejmě že je v dnešním globalizovaném světě těžké předem odhadnout veškeré následky, ale jestliže máme ambice jít cestou etického financování, měli bychom se snažit tomuto ideálnímu modelu alespoň přibližovat. Pozice fundraiserů, lidí, kteří hledají sponzory, je nelehká a nutí ke kompromisům. Závěrem bych, vedle dlouhodobé udržitelnosti a skromnosti, mezi kritérii zdůraznil geografickou vzdálenost. Lokální je preferované před globálním nejen z hlediska environmentální stopy, ale i v souvislosti s budováním komunity a blízkosti zdroje, jež usnadňuje získávání informací pro rozhodnutí, která si přejeme.

